

ДОКТРИНАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАК ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

П.В. Хряпінський

*професор кафедри кримінального права
та кримінології,*

*доктор юридичних наук, професор
ДВНЗ «Національний гірничий університет»*

Постановка проблеми. Звільнення від кримінальної відповідальності це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (далі – КК), та у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК). Закриття кримінальної справи зі звільненням від кримінальної відповідальності можливе лише в разі вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК, та за наявності визначених у законі правових підстав, вичерпний перелік яких наведено у ч. 1 ст. 44 КК, а саме: у випадках, передбачених цим Кодексом, а також на підставі закону України про амністію чи акта помилування [3].

Останнім часом щорічно збільшувалася кількість осіб, які здебільшого вперше вчинили злочини невеликої та середньої тяжкості, та були звільнені від кримінальної відповідальності як такі, що втратили суспільну небезпечність у зв'язку із здійснення визначеного комплексу позитивної посткримінальної поведінки. Так, якщо у першому півріччі 2012 р. суди за постановами органів досудового слідства звільнили від кримінальної відповідальності 3,5 тис. осіб, що на 45 % більше, ніж у I півріччі 2011 р. Водночас кількість розглянутих судами постанов органів досудового слідства, що перебували на розгляді судів у зв'язку із закінченням строків давності у справах стосовно невстановлених осіб, зменшилася на 15,2 % і становила 54,2 тис., з яких суди задовольнили 51,6 тис., або 95,2 % [97,4 %] від кількості розглянутих, то у першому півріччі 2014 р. відповідно до положень КПК 2012 р. суди розглянули 2,4 тис. клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, з яких суди задовольнили 2,1 тис., або 87,9 %. За постановами слідчих (КПК 1960 р.) суди звільнили від кримінальної відповідальності 11 [169] осіб, у тому числі розглянуто 4 постанови про вирішення питання щодо закриття справ у зв'язку із закінченням строків давності у справах стосовно невстановлених осіб [2]. Відтак, звільнення від кримінальної відповідальності набуло не аби якої розповсюдженості у судовій практиці, та актуальності доктрині кримінального права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці звільнення від кримінальної відповідальності присвятили свої дослідження такі вітчизняні правники, як: П.П. Андрушко, О.Ф. Бантишев, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Г.Б. Віттенберг, О.М. Готін, М.Є. Григор'єва, Ю.В. Гродецький, О.О. Дудоров,

О.О. Житний, О.Ф. Ковітіді, О.С. Козак, О.М. Лемешко, В.Т. Маляренко, А.А. Музика, О.В. Наден, В.П. Тихий, С.С. Яценко та інші. Серед іноземних дослідників слід вказати: Х.Д. Алікперова, І.Ш. Галстян, Ю.В. Голика, Л.В. Головка, В.С. Єгорова, В.О. Єлеонського, А.В. Єндольцеву, І.Е. Звечаровського, С.Г. Келину, В.В. Мальцева О.З. Рибака, С.М. Сабанина, Р.О. Сабитова та інших. Відношення науковців до звільнення від кримінальної відповідальності варіюється від прийняття та пропозицій його поширення (Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.Т. Маляренко та ін.) до неприйняття та пропозицій відмовитися від нього на користь кримінально-процесуального розуміння цього інституту або звільнення від покарання (О.С. Козак, Л.І. Хруслова, С.С. Яценко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна доктрина кримінального права та чинне законодавство про кримінальну відповідальність знаходяться в активному пошуку альтернативних форм боротьби зі злочинністю. Актуальність цієї проблеми зумовлюється рядом обставин, серед яких необхідно виокремити: значну криміналізацію багатьох сфер життєдіяльності українського суспільства; сучасна злочинність визнається антисоціальним явищем, що загрожує національній безпеці України; невисокої ефективності традиційних кримінально-правових форм та методів боротьби зі злочинністю; гуманізацію вітчизняного законодавства у відповідності до міжнародно-правових стандартів кримінального судочинства; запровадження у вітчизняному законодавстві низки новітніх інститутів, що виступають альтернативою кримінальній відповідальності та покаранню тощо [3, с. 12].

Проблема поняття звільнення від кримінальної відповідальності є суперечливою, певні питання в юридичній літературі вирішують діаметрально протилежно. Так, С.Г. Келина, досліджуючи звільнення від кримінальної відповідальності, визначає його як відмову держави від негативної оцінки особі, яка вчинила злочин у випадках, передбачених у законі [4, с. 631]. Ю.В. Баулін під звільненням від кримінальної відповідальності розуміє передбачену законом відмову держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених КК України [5, с. 58]. В.В. Скибицький визначає звільнення від кримінальної відповідальності як передбачене законодавством усунення відповідальності особи, яка вчинила передбачене законом суспільно небезпечне діяння, якщо цілі покарання і завдання кримінального законодавства можуть бути досягнуті (або вже досягнуті) без застосування кримінально-правового примусу [6, с. 25]. О.Ф. Ковітіді вважає, що звільнення від кримінальної відповідальності це відмова держави в передбачених законом випадках від засудження й покарання особи, діяння якої містить склад злочину [7, с. 107]. О.С. Козак під звільненням від кримінальної відповідальності розуміє здійснювану відповідно до вимог кримінального та кримінально-процесуального законів відмову держави в особі суду від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, передбачених КК України обмежень її певних прав і свобод, яка не тягне за собою кримінально-правових наслідків [8, с. 18-19]. А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько визначають звільнення від кримінальної відповідальності як відмову держави від застосування обме-

жень, засудження та покарання особи, що вчинила злочин, передбачений кримінальним законом, якщо така особа не становить значної суспільної небезпеки, виконала певні нормативні умови та спроможна виправитися без примусу держави через покарання [9, с. 164]. В.С. Єгоров бачить у звільненні від кримінальної відповідальності незастосування до особи, винної у вчиненні суспільно небезпечного діяння, негативних правових наслідків, передбачених законом за його вчинення, у зв'язку з відпадінням або суттєвим зниженням суспільної небезпеки злочинного діяння або особи, що його вчинила [10, с. 50].

Метою цього дослідження є спроба знайти точки перетину й визначити спільне у понятті та основних ознаках звільнення від кримінальної відповідальності. У кримінально-правовій літературі вже неодноразово зверталась увага на протиріччя поняття та ознак звільнення від кримінальної відповідальності, наводилися аргументи на користь свого власного визначення цього правового феномену [5, с. 44-46; 8, с. 15-17].

Основні результати дослідження. Насамперед звернемо увагу на те, що звільнення від кримінальної відповідальності є похідним поняттям від кримінальної відповідальності. Невипадково майже всі дослідники звільнення від кримінальної відповідальності попередньо аналізують існуючі точки зору щодо цієї центральної кримінально-правової категорії. Так, Ю.В. Баулін основні визначення кримінальної відповідальності об'єднує у чотири групи [5, с. 17-19]. Ю.А. Пономаренко стверджує, що все різноманіття трактувань категорії «кримінальна відповідальність» щонайменше можна об'єднати у сім груп [11, с. 139]. Не торкаючись у цій статті всіх «гострих кутів» вищезгаданої проблеми, принагідно зазначимо, що, на наш погляд, кримінальна відповідальність має своїм змістом кримінально-правове обтяження та полягає у відповідній реакції держави на порушення або виконання вимог, що передбачені у законодавстві про кримінальну відповідальність. Відтак, кримінальна відповідальність має два пролежні аспекти: а) позитивний, що полягає у виконанні особою, передбаченого правовими приписами суб'єктивного права або правового обов'язку, та у свою чергу, тягне виключення, звільнення або пом'якшення кримінально-правового обтяження; або б) негативний, що полягає у порушенні особою кримінально-правових заборон та вчиненні злочинів, що тягне офіційний осуд з боку держави та кримінально-правове обтяження у вигляді визначення виду та міри кримінального покарання [12, с. 23].

Головним у такому визначенні кримінальної відповідальності є те, що її двоаспектний характер базується на розумінні відповідальності як позитивного регулятора кримінально-правових відносин. Позитивний і негативний аспекти у кримінальній відповідальності розглядаються у їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Зведення кримінальної відповідальності виключно до негативного аспекту призводить до звуження її обсягу та змісту, неминуче гіперболізує негативний та зводить нанівець позитивний аспект у кримінальній відповідальності [13, с. 75-76]. Відома теза О.М. Яковлева про те, що кримінальне право тим більше соціально ефективніше, чим менш каральним воно є, заслуговує на підтримку [14, с. 161]. З цих позицій можна припустити, що ефективність законодавства про кримінальну відповідальність повинна визначатися

тим, якою мірою його приписи стримують від вчинення злочинів, взагалі, та як вони стимулюють соціально-корисну, правомірну поведінку у вирішенні кримінально-правових конфліктів, зокрема.

Враховуючи ці вихідні позиції та висловлені розуміння звільнення від кримінальної відповідальності можна позначити ознаки, що формують його поняття, адже, як слушно вказує М.І. Панов правові категорії і поняття повинні визначатися методом сходження від конкретного до абстрактного. Метод сходження від конкретного до абстрактного характеризується тим, що в категоріях і поняттях, які формуються, завжди відображаються істотні і закономірні сторони конкретних явищ у сфері правової дійсності (суцього). Проте конкретне розуміють не просто як окремий або одиничний юридичний факт, а як певну якість (властивість), притаманну виду (типу, класу) або системі фактів (явищ). На основі даного методу, за допомогою ізолюючої (аналітичної) абстракції, або абстракції ототожнення, в правових категоріях і поняттях, які формуються, фіксуються найбільш загальні і істотні (типові) ознаки тих чи інших правових явищ реальної дійсності, які відображають їх істотні риси і властивості, закономірності і тенденції розвитку. Вважається, що саме цей метод дозволив сформулювати і обґрунтувати такі категорії як «правопорушення», «злочин», «адміністративний проступок» та ін. Даний метод також лежить в основі розробки визначень конкретних видів правопорушень, наприклад злочинів (крадіжка, грабіж, вбивство, хуліганство), адміністративних деліктів тощо. Таким чином, при формуванні правових категорій шляхом сходження від конкретного до абстрактного, абстрагуюча діяльність того, хто пізнає, завжди зосереджена на специфічних рисах конкретного в їх загальному вигляді. Зміст же категорій і понять формують лише ті ознаки, котрі є істотними і тому іманентними для всього класу конкретних явищ, які фіксуються в відповідних категоріях і поняттях [15, с. 11-12].

О.О. Дудоров характеризує звільнення від кримінальної відповідальності трьома моментами: а) не відбувається державний осуд особи, яка вчинила злочин (обвинувальний вирок суду не постановляється); б) до винного не застосовується покарання; в) через відсутність обвинувального вироку звільнена від кримінальної відповідальності особа вважається такою, що не має судимості [16, с. 207]. О.С. Козак, у якості характерних рис звільнення від кримінальної відповідальності вказує: по-перше, на те, що воно здійснюється відповідно до вимог кримінального та кримінально-процесуального законів, що є фактичними правовими та процесуальними його підставами; по-друге, звільнення здійснюється від імені держави в особі суду; по-третє, завжди є повним припиненням правовідносин між державою та особою, звільненою від кримінальної відповідальності, у зв'язку з чим часткове звільнення від кримінальної відповідальності є неможливим; по-четверте, звільнення полягає в незастосуванні державою щодо особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, передбачених КК України, та не тягне за собою кримінально-правових наслідків у виді засудження та судимості [8, с. 17-18].

Не складно побачити, що істотними ознаками звільнення від кримінальної відповідальності виступає наступне. По-перше, *відсутній офіційний осуд*

особи з боку держави у вигляді обвинувального вироку суду. «Соціальним призначенням інституту звільнення від кримінальної відповідальності, – зазначає А.В. Єндольцева, – є реалізація права держави на прощення особи, яка вчинила злочин, тобто відмова від визнання її винною у вирокі суду, від засудження (осуду державою) і покарання. При цьому, за загальним правилом, держава відмовляється і від застосування до такої особи інших заходів державного або громадського впливу. Держава вибачає особу, яка вчинила злочин, таким чином проявляє до неї довіру та розраховує на законослухняну поведінку в майбутньому. Звільнення від кримінальної відповідальності свідчить про вибачливе ставлення до особи, можливість досягнення цілей кримінальної юстиції без засудження винної особи і покарання» [17, с. 30]. У обвинувальному вирокі суду, на наш погляд, насамперед здійснюється суспільна і правова оцінка вчиненого діяння як злочину та його осуд з боку держави. Не постановляючи вирок, держава, вочевидь, відмовляється від свого права притягнути особу, яка вчинила злочин, до кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим виникає безліч протиріч та суперечностей щодо реалізації конституційного принципу презумпції невинуватості, невідворотності кримінальної відповідальності та покарання та ін. [18, с. 44]. Пропонується декілька пропозицій щодо подолання вищевказаних протиріч. Так, ще у 1986 р. Ю.М. Грошевим було пропонувалося запровадити новий різновид вироку про звільнення особи від кримінальної відповідальності [19, с. 128]. У цьому випадку зникає суперечка щодо того, що саме вчинила особа, яка звільняється від кримінальної відповідальності, – «злочин» чи «суспільно-небезпечне діяння, що містить ознаки складу злочину», також проблема встановлення винуватості особи тощо. У зв'язку з цим звернемо увагу на пп. 12 та 14 ч. 1 ст. 32 КПК, згідно яких «вирок – рішення суду першої інстанції про винність або невинність особи», а «постанова – рішення органу дізнання, слідчого і прокурора, а також рішення, яке виніс суддя одноособово чи апеляційний суд». Натомість до сьогодні законодавець цим шляхом не пішов. По-друге, наявна офіційна відмова від застосування до особи, яка вчинила злочин, обтяжень кримінально-правового характеру. У доктрині кримінального права загально визнаним є положення, виникнення, зміна та припинення кримінальних правовідносин пов'язано із юридичними фактами [20, с. 47-48]. Юридичними фактами, що зумовлюють та трансформують зазначені відносини є значущі з точки зору закону про кримінальну відповідальність діяння, події та стани. Так, «підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом» (ч. 1 ст. 2 КК). Це положення КК, з одного боку, вказує на єдиний юридичний факт у виді вчинення суспільно-небезпечного діяння як на підставу виникнення кримінально-правових відносин, а з іншого, виключає його у якості юридичного факту зміни або припинення відносин між державою та особою, яка вчинила злочин [5, с. 56].

Логічно припустити, що після вчинення злочину має з'явитися інший за соціально-правовою якістю та спрямованістю юридичний факт, що трансформує відносини кримінальної відповідальності у відносини «відмови держави від застосування щодо особи, яка вчинила злочин, установлених законом

обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи». Першою групою юридичних фактів, що зумовлюють звільнення від кримінальної відповідальності, є позитивні посткримінальні діяння особи, що містять склад правомірної поведінки. Саме на цю обставину звертає увагу ВСУ у вищезгаданій постанові наголошуючи, що підставою такого звільнення може бути або певна поведінка особи після вчинення злочину, яку держава заохочує (дійове каяття, примирення винного з потерпілим, припинення злочинної діяльності та добровільне повідомлення про вчинене тощо), або настання певної події (наприклад, зміна обстановки, закінчення строків давності) [1]. Слід зазначити, за цих юридичних фактів звільнення від кримінальної відповідальності є заохочувальною реакцією держави на позитивну посткримінальну поведінку особи, свідчить про повну або часткову втрату нею суспільної небезпечності та полягає у безумовній або умовній відмові від застосування обмежень прав і свобод особи, передбачених КК [21, с. 379]. Суспільна небезпечність особи, що була проявлена у злочині, повністю нейтралізується позитивною поведінкою особи, що робить безглуздом і недоречним реальне застосування кримінально-правового обтяження. На мінімізацію суспільно-небезпечних наслідків, відшкодування завданих збитків, примирення з потерпілим та інше спрямований комплекс позитивної посткримінальної поведінки особи як підстави звільнення від кримінальної відповідальності (ст.ст. 45, 46, ч.3 ст.175, ч.4 ст.212 КК та ін.). Другою групою юридичних фактів як підстави звільнення від кримінальної відповідальності виступають події, настання яких, як правило, не залежить від волі особи, яка вчинила злочин. До зазначених юридичних фактів стало відносять: декриміналізацію суспільно-небезпечного діяння (ч.1 ст.5, ч.2 ст.74 КК); зміну обстановки (ст.48 КК); закінчення строків давності (ст.49 КК); на підставах закону України про амністію чи акта про помилування (ч.1 ст.44 КК) та інші. Підтримуючи розмежування підстав звільнення на об'єктивні та суб'єктивні, принагідно зазначимо, що саме події як явища або процеси, що не залежать від волі особи, яка вчинила злочин, й виступають яскравими представниками об'єктивних підстав звільнення від кримінальної відповідальності. Оскільки, вищезгадані юридичні факти, як вже зазначалося, не залежать від волі особи, законодавець нерідко комбінує цю підставу із суб'єктивною. Так, скажімо, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності вимагає від особи, що вчинила злочин, не ухилилася від слідства або суду (ч.2 ст.49 КК) та до закінчення зазначених у частинах першій та другій цієї статті строків не вчиняти нових злочинів середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких злочинів (ч.3 ст.49 КК). Третя група юридичних фактів торкається таких підстав звільнення від кримінальної відповідальності як правові стани неповнолітньої особи (ч.1 ст.97 КК), стан військовослужбовця (ч.4 ст.401 КК) та інші. Їх не можна віднести до попередньо розглянутих подій, оскільки вони існують певний час та мають вплив на необмежене коло випадків. Характерною ознакою таких підстав звільнення від кримінальної відповідальності є їх поєднання із покладанням на особу певних обов'язків, що доводять можливість виправлення особи без застосування кримінально-правових засобів. Скажімо, у цих випадках суд

застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч.2 ст.105 КК або до військовослужбовця заходи, передбачені Дисциплінарним статутом Збройних Сил України (ч.4 ст.401 КК).

По-третє, *спостерігається припинення усіх кримінально-правових відносин між державою та особою, що спричинені вчиненням злочином*. Утім це положення не торкається, скажімо, цивільно-правових відносин з відшкодування заподіяної шкоди потерпілому. Так, потерпілий має право звернутися до суду із позовом про відшкодування заподіяної шкоди особою, яка була звільнена від кримінальної відповідальності за ст.ст. 47, 48 КК. Припинення кримінально-правових відносин, на наш погляд, пов'язано з досягненням цілей кримінальної відповідальності, що полягають у запобіганні вчиненню нових злочинів як звільненими, так і іншими особами. Питання щодо цілей кримінальної відповідальності є малодослідженим. Як відомо, у КК немає визначення цілей кримінальної відповідальності, натомість у ч.2 ст.51 КК визначаються цілі покарання, яке «має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами». Відбування винним призначеного йому судом покарання є однією з трьох основних форм реалізації кримінальної відповідальності серед яких, здебільшого, вказують також: засудження винного, що виражається в обвинувальному вирокі суду, не пов'язаному з призначенням йому кримінального покарання (наприклад, ч.4 ст.74 КК) та засудження особи, поєднане з призначенням їй конкретної міри покарання, від реального відбування якого засуджена особа звільняється (наприклад, ч.1 ст.75 КК) [22, с. 31]. Відтак, звільнення від кримінальної відповідальності не є формою реалізації негативного аспекту кримінальної відповідальності, а виступає однією із форм реалізації її позитивного аспекту, у рамках якого відбувається припинення кримінально-правових відносин. У зв'язку з вищезазначеним, необхідно підтримати В.С. Єгорова у тому, що звільнення від кримінальної відповідальності, у першу чергу, слугує цілі підвищення засобів кримінально-правової охорони суспільних відносин [10, с. 69].

Висновки. Підсумовуючи, вважаємо, що ознаками звільнення від кримінальної відповідальності виступають: а) відсутність офіційного осуду особи з боку держави у вигляді обвинувального вироку суду; б) офіційна відмова від застосування до особи, яка вчинила злочин, обтяжень кримінально-правового характеру; в) припинення всіх кримінально-правових відносин між державою та звільненою особою. Відтак, звільнення від кримінальної відповідальності є відмовою держави від офіційного осуду особи, яка вчинила злочин, у вигляді обвинувального вироку суду та не застосування обтяжень кримінально-правового характеру у зв'язку з юридичними фактами, передбаченими у КК, що має наслідком припинення усього комплексу кримінально-правових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності [електронний ресурс]: Постанова Пленуму

Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 12 // Інформаційний сервер Верховного Суду України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>

2. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції за перше півріччя 2012 р. та 2014 р. (за даними судової статистики): [електронний ресурс] // Інформаційний сервер Верховного Суду України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>

3. *Хряпінський П.В.* Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: теоретичні, законотворчі та правозастосовні проблеми: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Націон. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2010. – 39 с.

4. Курс російського уголовного права. Общая часть: [учебн.] / С.В. Бородин, С.Г. Келина, Г.Л. Кригер [и др.] / [под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова]. – М. : ИГП РАН, Спарк, 2001. – 767 с.

5. *Баулін Ю.В.* Звільнення від кримінальної відповідальності: [монографія] / Ю.В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.

6. *Скибицкий В.В.* Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания: [монографія] / В.В. Скибицкий. – К. : Наукова думка, 1987. – 184 с.

7. *Ковітіді О.Ф.* Звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини КК України: [навч. посіб.] / О.Ф. Ковітіді. – Сімферополь : ВД «Квадранал», 2005. – 224 с.

8. *Козак О.С.* Ефективність звільнення від кримінальної відповідальності в Україні: [монографія] [за ред. О.М. Бандурки] / О.С. Козак. – К. : Освіта України, 2009. – 204 с.

9. *Савченко А.В.* Сучасне кримінальне право України: [курс лекцій] / А.В. Савченко, В.В. Кузнєцов, О.Ф. Штанько. – К. : Вид. Паливода А.В., 2005. – 640 с.

10. *Егоров В.С.* Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности: [монографія] / В.С. Егоров. – М. : Моск. психол.-социал. ин-т, 2002. – 279 с.

11. *Пономаренко Ю.А.* Поняття кримінальної відповідальності / Ю.А. Пономаренко // Проблеми законності. – 2009. - № 102. – С. 138-148.

12. *Хряпінський П.В.* Позитивна кримінальна відповідальність (зміст, форми та реалізація): [наук. нарис] / П.В. Хряпінський – Запоріжжя : ТОВ «КСК-Альянс», 2008. – 115 с.

13. *Звечаровский И.Э.* О позитивной ответственности в уголовном праве // Актуальные проблемы борьбы с преступностью: [сборн. науч. труд.] / И.Э. Звечаровский. – Екатеринбург. : Свердл. юрид. ин-т, 1992. – С. 72-76.

14. *Яковлев А.М.* Взаимодействие личности и общества в системе социального контроля / А.М. Яковлев. // Социальная психология личности: [сборн. трудов]. – М.: Наука, 1979. – С. 160-172.

15. *Панов Н.И.* Методологические аспекты формирования понятийного аппарата юридической науки / Н.И. Панов // Правоведение. – 2006. – №4. – С. 8-15.

16. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько [та ін.]. – [вид. 2-е, переробл. та допов.] / [за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка]. – К. : Юридична думка, 2004. – 352 с.

17. *Ендольцева А.В.* Институт освобождения от уголовной ответственности: теоретические, законодательные и правоприменительные проблемы: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» и спец. 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика и судебная

експертиза; оперативно-розсыскная деятельность» / Алла Васильевна Ендольцева. – М. : Моск. ун-т МВД РФ. 2005. – 396 с.

18. Яценко С.С. Щодо відповідності інституту звільнення від кримінальної відповідальності конституційному принципу презумпції невинуватості: порівняльно-правовий підхід / С.С. Яценко // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 7(107). – С. 43-48.

19. Грошевой Ю.М. Профессиональное правосознание судьи и социалистическое правосудие: [монографія] / Ю.М. Грошевой. – Х. : Изд-во при ХГУ ИО «Вища школа», 1986. – 185 с.

20. Баулин Ю.В. Причинение вреда с согласия «потерпевшего» как обстоятельство, исключающее преступность деяния: [монографія] / Ю.В. Баулин. – Харьков: Изд-во «Кроссруд», 2007. – 96 с.

21. Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: [монографія] / П.В. Хряпінський. – Харків : Харків юридичний, 2009. – 840 с.

22. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін [та ін.]. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. – [4-е вид., перероб. і доп.] – Х. : Право, 2010. – 546 с.

Хряпінський П.В. Доктринальне визначення поняття та ознак звільнення від кримінальної відповідальності

У статті розв'язуються суперечливі доктринальні проблеми визначення та основних ознак звільнення від кримінальної відповідальності.

Ключові слова: злочин, кримінальна відповідальність, позитивна посткримінальна поведінка, звільнення від кримінальної відповідальності.

Хряпинский П.В. Доктринальное определение понятия и признаков освобождения от уголовной ответственности

В статье разрешаются спорные доктринальные проблемы понятия и основных признаков освобождения от уголовной ответственности.

Ключевые слова: преступление, уголовная ответственность, позитивное постпреступное поведение, освобождение от уголовной ответственности.

Khriapinskiy P.V. A doctrine definition of a concept and signs of release from a criminal responsibility

In the article the contradictory doctrine problems of decision and basic signs of release get untied from criminal responsibility. A modern doctrine of criminal right and current legislation about criminal responsibility are in the active search of alternative forms of fight against criminality. Actuality of this problem is predetermined the row of circumstances among which it is necessary to select: considerable criminalization of many spheres of vital functions of Ukrainian society; modern criminality is acknowledged the antisocial phenomenon which threatens national safety of Ukraine; to low efficiency of traditional forms and methods of fight against criminality; humanizing of domestic legislation in accordance with the standards of the criminal legal proceeding; introduction in the domestic legislation of row of the newest institutes which come forward an alternative criminal responsibility and punishment and others like that

Key words: crime, criminal responsibility, positive post-criminal behavior, release from criminal responsibility.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2014.